

Norina Bogatec, Sara Brezigar in Maja Mezgec

Pouk na daljavo v osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom in slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji med epidemijo covid-19

Povzetek: Šole v Italijanski republiki so se ob izbruhu epidemije bolezni covid-19 tako rekoč čez noč znašle v položaju, ko je bilo treba uvesti pouk na daljavo, ki je trajal od začetka marca in vse do konca šolskega leta 2019/20. V tem položaju so se v Italiji znašle tudi šole s slovenskim učnim jezikom in dvojezična šola v Špetru. Namen tega prispevka je na podlagi študije, ki jo je izvedel Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) na pobudo Deželne komisije za slovenske šole v Italiji, ponuditi vpogled v izvedbo tovrstnega pouka v osnovnih šolah, tudi v luči morebitnega nadaljevanja pouka na daljavo v šolskem letu 2020/21. Predstavljeni so rezultati študije, v katero so bili vključeni starši in učitelji osnovnošolskih otrok. Avtorice ugotavljajo, da je izvedba pouka na daljavo pokazala na nekatere nove izzive, predvsem na področju metod poučevanja, tehnične opremljenosti in računalniške pismenosti tako učiteljev kot učencev (in njihovih staršev). Posebej pa so se poglobile težave, s katerimi se šola s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim poukom ubada že dlje časa, kot so na primer težave na področju jezika in vključevanja neslovensko govorečih otrok in staršev.

Ključne besede: pouk na daljavo, covid-19, Italija, slovenske šole v Italiji

UDK: 37.01: 37.091.64

Znanstveni prispevek

*Norina Bogatec, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Via Cesare Beccaria 6, 34133 Trst, Italija;
e-naslov: n.bogatec@slori.org*

*Dr. Sara Brezigar, docentka in znanstvena sodelavka, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta,
Cankarjeva ulica 5, SI-6000 Koper, Slovenija; e-naslov: sara.brezigar@pef.upr.si*

*Dr. Maja Mezgec, docentka, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Cankarjeva ulica 5, SI-6000
Koper, Slovenija in Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Via Cesare Beccaria 6, 34133 Trst, Italija;
e-naslov maja.mezgec@pef.upr.si*

Uvod

Pandemija bolezni covid-19 je številne države prisilila v sprejetje zelo trdih ukrepov za preprečevanje širjenja okužb. Zato lahko trdimo, da je pandemija imela vrsto stranskih učinkov in posledic, ki presegajo zgolj področje zdravstva in javnega zdravja ter vključujejo tudi druga področja, npr. šolstvo. Ukrepi za preprečevanje okužb, kot je zaprtje šol in drugih vzgojno-izobraževalnih institucij, so prelomna izkušnja na področju šolstva. Italija je bila prva evropska in prva zahodna država, ki se je v primežu epidemije odločila za pouk na daljavo. Ukrep je prizadel tudi vzgojno-izobraževalne ustanove s slovenskim učnim jezikom in slovensko-italijansko dvojezično šolo.

Vrtci in šole s slovenskim učnim jezikom v Tržaški in Goriški pokrajini ter večstopenjska šola s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom¹ v Špetru na Videmskem so sestavni del italijanskega državnega šolskega sistema in delujejo po istih načelih in pravilih, ki veljajo za italijanske državne šole. Šolski programi so ministrski in povsem enaki programom italijanskih šol z dodatnim predmetom slovenski jezik in literatura ter nekaterimi vsebinskimi dodatki pri zgodovini in zemljepisu (Bogatec 2015). Ne glede na zapisano pa so šole s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim poukom že v običajnih razmerah v marsikaterem pogledu specifične, zahtevajo posebno obravnavo in se soočajo s posebnimi izzivi (Baloh 2012; Brezigar in Zver 2019; Strani 2011). V teh šolah potrebujejo npr. učbenike v slovenščini, ki sledijo italijanskim ministrskim smernicam. Prav tako potrebujejo posebna didaktična gradiva za poučevanje slovenščine in v slovenščini (Grgič 2017, 2019). Med učenci imajo otroke z različno razvitimi jezikovnimi kompetencami v slovenskem jeziku in morajo torej svoj pristop prilagoditi glede na predznanje otrok (Brezigar in Zver 2019; Baloh 2004). Med učenci so tudi takšni, ki slovenski jezik uporabljajo pretežno ali zgolj v šoli (Bogatec 2012).

¹ Na tej šoli sta italijanščina in slovenščina enakovredna učna jezika po didaktičnem modelu ena oseba – en jezik. V celodnevni osnovni šoli je učna snov posameznih predmetov podana v obeh jezikih, na prvostopenjski srednji šoli pa potekajo učne ure nekaterih predmetov v slovenščini, drugih pa v italijanščini.

Namen prispevka je predstaviti rezultate študije o tem, kako so se osnovne šole s slovenskim učnim jezikom in slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji soočile s poučevanjem na daljavo v času epidemije bolezni covid-19, kako je potekal pouk na daljavo, in predvsem, kako je nastala situacija vplivala na šole, ki so zaradi svoje manjšinskosti v nekoliko posebnem položaju v primerjavi z drugimi državnimi šolami.

V prvem delu prispevka bomo na kratko predstavili mrežo šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji in opisali njeno jezikovno (in posledično kulturno) raznolikost. V drugem delu prispevka bomo opisali uvedbo pouka na daljavo v Italiji in razmere, v katerih se je izvajal takšen pouk. Tretji in četrti del prispevka bosta namenjena predstavitvi metodologije in rezultatov študije o pouku na daljavo med učitelji² in starši osnovnošolcev, ki jo je izvedel Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v Trstu.

Pouk s slovenskim učnim jezikom v Italiji

Šolska mreža

Manjšinsko šolsko mrežo sestavljajo vrtci, osnovne šole ter prvo- in drugostopenjske srednje šole. Vrtci, osnovne šole in prvostopenjske srednje šole so združeni v *večstopenjske šole*. Iz spodnje preglednice je razvidno število posameznih enot: vse so državne, le v Tržaški pokrajini so štirje vrtci občinski (Bogatec 2019, 2020 a).

	Tržaška pokrajina	Goriška pokrajina	Špeter	Skupaj
Ravnateljstva večstopenjskih šol	5	2	1	8
Vrtci (starost: 3–5 let)	24	10	1	35
Osnovne šole (starost: 6–10 let)	19	9	1	29
Prvostopenjske srednje šole (starost: 11–13 let)	7	2	1	10
SKUPAJ	50	21	3	74
Ravnateljstva drugostopenjskih srednjih šol	4	2	–	6
Število smeri (starost: 14–18 let)	11	6	–	17

Preglednica 1: Šolska mreža s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji – šolsko leto 2019/20 (Bogatec 2019)

V šolskem letu 2019/20 so vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom obiskovali 4.403 vpisani. Na Tržaškem je bilo 2.483 (56 %) vpisanih, na Goriškem 1.639 (37 %), v Špetru pa preostalih 281 (6 %).

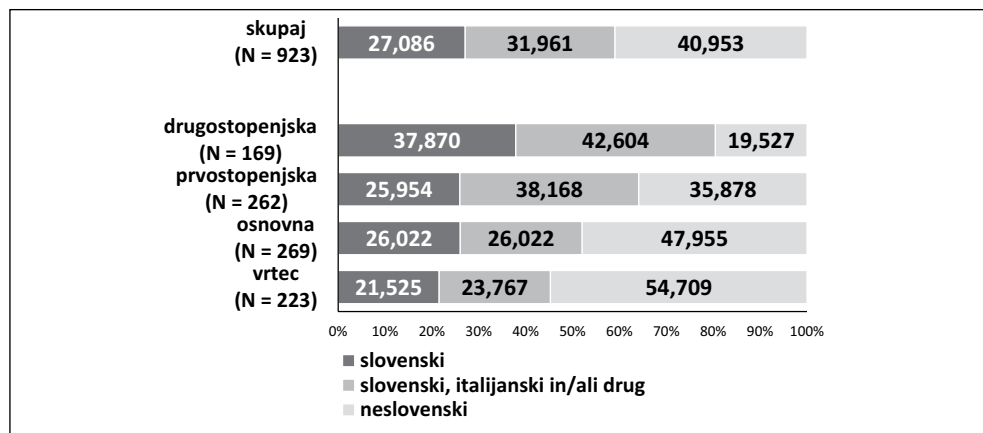
² Moška slovnična oblika je uporabljena kot nevtralna za oba spola.

	Tržaška pokrajina	Goriška pokrajina	Špeter	Skupaj
Vrtci	495	371	60	926
Osnovne šole	890	630	155	1.675
Prvostopenjske srednje šole	489	311	66	866
Drugostopenjske srednje šole	609	327	–	936
SKUPAJ	2.483	1.639	281	4.403

Preglednica 2: Število vpisanih na posameznih stopnjah šolanja v šolskem letu 2019/20 (Bogatec 2019)

Jezikovna raznolikost

Vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji obiskujejo otroci z različnim maternim jezikom. Grafikon 1 prikazuje materni jezik otrok, ki so v šolskem letu 2019/20 obiskovali prvi letnik oziroma prvi razred na posamezni stopnji šolanja. Sestava prvošolcev je dokaj heterogena: v skupnem seštevku je otrok z neslovenskim maternim jezikom največ (41 %), z »mešanim«³ maternim jezikom jih je slaba tretjina (32 %), otrok s slovenskim maternim jezikom pa je 27 %. Pri prehajanju iz vrtca pa do drugostopenjske srednje šole se jezikovna sestava vpisanih spreminja. Pojav je odvisen od večjega priliva otrok iz neslovensko oziroma večinoma italijansko govorečih družin, vezan pa je tudi na izbiro italijanske šole, na katero se prepišejo zlasti učenci z neslovenskim maternim jezikom ob prehodu na srednjo stopnjo šolanja.

Graf 1: Materni jezik prvošolcev v šolskem letu 2019/20 glede na stopnjo šolanja⁴ (Bogatec 2020b)

³ Izraz »mešani« uporabljamo, ko otrok začne govoriti v dveh ali več jezikih, med katerimi je eden slovenski.

⁴ Absolutna vrednost (N), na podlagi katere so izračunani odstotki, je navedena v naslovu ali pri posameznih postavkah grafikona. Ker so odstotki v grafikonih zaokroženi na celo število, se vsota (100 %) lahko razlikuje za ± 1 %.

Zelo podobna prejšnji je sestava vpisanih glede na rabo jezika/jezikov zunaj šole. Večina (43 %) prvošolcev se zunaj šole pogovarja pretežno v italijanskem ali kakšnem drugem neslovenskem jeziku, tretjina uporablja več jezikov, med katerimi je tudi slovenski, skoraj četrtina (24 %) pa se sporazumeva pretežno v slovenščini.

Graf 2: Pogovorni jezik prvošolcev zunaj šole v šolskem letu 2019/20 (N = 915) (Bogatec 2020b)

Pouk med pandemijo bolezni covid-19 v Italiji

Zaprtje šol zaradi pandemije bolezni covid-19 je po podatkih Unesca prizadelo več kot 70 % svetovne šolajoče se populacije (Unesco 2020). Med evropskimi državami je bila Italija ena izmed prvih, ki jo je epidemija bolezni covid-19 močno prizadela in se je začela naglo širiti že v februarju 2020.⁵ Italija je 31. januarja razglasila izredne razmere, ki naj bi veljale do 31. julija, vendar so bile kasneje podaljšane. Na podlagi epidemiološke slike so bili z uredbo predsednika vlade z dne 4. marca 2020 (Decreto del Presidente del Consiglio dei ministri 2020a) uvedeni prvi ukrepi za zaježitev okužb, ki so veljali na celotnem državnem ozemlju. Med njimi je bila tudi začasna ustavitev izvajanja vzgojno-izobraževalnih storitev (javnih in zasebnih šol, vrtcev in univerz). Šole in druge izobraževalne ustanove so že naslednji dan zaprli po vsej državi. V prvi uredbi je bilo zaprtje šol načrtovano od 5. do 15. marca. Z naslednjimi uredbami pa so odredili podaljšanje zaprtja do konca šolskega leta. Šole so bile v Italiji med prvimi institucijami, ki so bile zaprte in se bodo med zadnjimi ponovno odprle šele ob začetku šolskega leta 2020/21.

6. marca 2020 je pristojno ministrstvo objavilo prve smernice za delo med začasnim zaprtjem šol (predvidoma do 15. marca 2020) (MIUR 2020a). Ko je postalo jasno, da bodo šole zaprte tudi po 15. marcu, je 17. marca pristojno ministrstvo objavilo smernice za pouk na daljavo. V uvodnem delu smernic je definicija pouka na daljavo, v naslednjih razdelkih je pozornost namenjena varovanju osebnih

⁵ Prve primere okužb v Italiji so potrdili 30. januarja 2020 pri dveh turistih, ki sta se vrnila iz Kitajske. Sledilo je odkritje prvih žarišč okužb v deželi Lombardiji v februarju 2020. Prve uredbe za zaježitev virusa na območjih, kjer so se pojavila žarišča, so bile sprejete 23. februarja. Glede na mednarodni scenarij okužb je Svetovna zdravstvena organizacija 11. marca razglasila pandemijo bolezni covid-19 (Severgnini 2020).

podatkov, načrtovanju didaktičnih dejavnosti, učencem s posebnimi potrebami in ocenjevanju učencev pri izobraževanju na daljavo (MIUR 2020b). Na podlagi smernic so si ravnateljstva uredila platformo za izvajanje pouka na daljavo. Italija ne razpolaga s skupno platformo, kot je v Sloveniji npr. Arnesova, zato so šole izbirale med ponudbo, ki je na trgu.

Pri izvajanju pouka na daljavo so velike preglavice povzročale opremljenost učnega kadra z ustreznimi kompetencami za izvajanje izobraževanja na daljavo, tehnična oprema, s katero razpolagajo, in internetna povezava, poleg navedenega pa še opremljenost gospodinjstev učencev in njihova internetna povezava – ob upoštevanju, da se je veliko gospodinjstev znašlo v situaciji, ko je več članov gospodinjstva delalo in se šolalo na daljavo ter se soočalo s problemom obremenjenosti internetne povezave⁶ in razpoložljivosti računalnikov.⁷

Ob težavah strukturne narave velja izpostaviti pomanjkanje digitalnih kompetenc učiteljev. V zadnjih letih je ministrstvo, pristojno za izobraževanje, sicer spodbudilo dejavnosti za digitalizacijo šol, vendar so bile te dejavnosti namenjene predvsem razvoju kompetenc in uporabi digitalnih pripomočkov ob rednem pouku. Nikoli niso preizkusili didaktičnih oblik dela, ki bi temeljile izključno na pouku na daljavo.⁸ Tudi kolektivna pogodba šolnikov⁹ ne zajema poučevanja na daljavo, kar je povzročilo dodaten zaplet, ki ga je bilo treba rešiti.

Izhodišni položaj Italije za uvedbo pouka na daljavo torej ni bil ugoden. V nadaljevanju povzemamo glavne značilnosti okoliščin, v katerih se je začel izvajati pouk na daljavo:

- pouk na daljavo ni bil načrtovana izbira oziroma ni bil vnaprej izbrana in načrtovana oblika izvedbe, temveč izhod v sili;
- šolniki so se znašli v nepredvideni situaciji, ko so morali zagotoviti kontinuiteto izobraževalnega procesa s poukom na daljavo;
- situacija je bila vsem povsem nova: prej v italijanskem sistemu ni bilo množičnega izobraževanja na daljavo.

Čez noč je torej izpadla interakcija v živo in pouk na vseh stopnjah se je preselil na splet. Hodges in sodelavci (2020) so mnenja, da je prišlo do nove hibridne oblike, za katero termin izobraževanje na daljavo ni najprimernejši, ker zanj niso izpolnjene ključne predpostavke: za izobraževanje na daljavo je namreč značilno, da je skrbno načrtovano in da razvoj izobraževalnega programa, ki se izvaja na daljavo, traja tudi po več mesecev (prav tam). Priprava izobraževanja na daljavo zahteva

⁶ Pomanjkanje širokopasovne povezave je v nekaterih predelih države še vedno težava. Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) za leto 2018 postavlja Italijo na dno lestvice evropskih držav po digitalizaciji (DESI 2018).

⁷ Poročilo državnega statističnega urada ISTAT (2020) kaže, da skoraj 15 % gospodinjstev z mladoletnimi člani doma nima računalnika ali tablice. Samo 22,2 % družin ima na voljo en računalnik ali tablico na družinskega člana.

⁸ Določene redke izjeme lahko zasledimo med programi e-Twinning ipd.

⁹ Izraz šolnik je v zamejstvu uveljavljen in konsistentno uporabljan termin, s katerim se označujejo učitelji in profesorji, ki so zaposleni v šolskem sistemu, in ga bomo v tem specifičnem kontekstu uporabljali tudi v tem besedilu.

določeno predhodno znanje, kompetence, finančne naložbe v opremo in časovno razpoložljivost za pripravo drugačne (spletne) izvedbe pouka. Prav zato predlagajo preimenovanje v »izobraževanje na daljavo v izrednih razmerah« (ang. *Emergency remote teaching*, v nadaljevanju ERT). Gre namreč za rešitev v krizni situaciji, ko se izvedba izobraževanja prenese na splet, vendar gre večinoma za prenos klasične oblike dela v razredu na splet (*remote teaching*).

V Italiji so nagla sprememba, splošna situacija v državi, nepripravljenost šolskih institucij in uporabnikov vzgojno-izobraževalnih storitev, pomanjkanje dobrih praks in jasnih ministrskih smernic botrovali dejstvu, da je bila izkušnja s poukom na daljavo stresna za vse soudeležene akterje. Prvi izsledki raziskav, ki zaradi omejenosti vzorcev nimajo zanesljive posplošitvene vrednosti, v ospredje postavljajo nekatere ključne izzive, s katerimi se je soočalo italijansko šolstvo. Pouk na daljavo je uspel tam, kjer so bili izpolnjeni določeni osnovni pogoji: tehnična opremljenost, ustrezne kompetence in socialno-ekonomski pogoji, ki so družinam omogočili, da so kos pouku na daljavo (Ardizzoni idr. 2020). V preostalih primerih pa je zaprtje šol zgolj povečalo neenakosti (Soriani 2020). Ob upoštevanju dejstva, da osnovnošolski učenci (v Italiji od 6. do 10. leta) niso samostojni pri uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), so imeli starši pri poučevanju na daljavo ključno vlogo: postali so vezni člen med šolo in šolajočimi se otroki (Ardizzoni idr. 2020). Soudeleženosť staršev v procesu pa je, po preskrbljenosti z IKT-opremo, postala druga pomembna diskriminanta in hkrati vzrok neenakosti. Njihova stopnja soudeleženosť je namreč odvisna od vrste spremenljivk, kot so digitalne kompetence, kulturni kapital in jezikovne kompetence (Soriani 2020). Le 33 % učiteljev meni, da jim je uspelo ohraniti stike s celotnim razredom (Ardizzoni idr. 2020). V izrednih razmerah je prišla do izraza krhkost partnerstva šola–starši in predvsem komunikacije šola–starši (Soriani 2020). Ardizzoni idr. (2020) npr. navajajo, da le 23% anketiranih staršev izjavlja, da so šole organizirale sestanke s starši z namenom, da bi uskladili pouk na daljavo.

Navedeni podatki se nanašajo na italijanski šolski sistem. Šola s slovenskim učnim jezikom ima svoje posebnosti, po katerih se razlikuje od večinskega sistema in zaradi katerih je lahko tudi prožnejša ali pa krhkejša od večinskih šol. Gre za posebnost učnega jezika, jezikovno sestavo šolajoče se populacije in njihovih družin, posebnosti učnega načrta in učnega gradiva (Brezigar in Zver 2019; Brezigar 2020; Grgič 2017; Melinc Mlekuš 2019), posebnosti pa se pojavljajo tudi pri nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju učiteljev, ki je v Italiji postalo obvezno z uvedbo reforme, poimenovane »dobra šola« (Sternad 2016). Za učitelje slovenskih šol v Italiji prireja Republika Slovenija različna izobraževanja, kot so poletni seminarji, jesenski seminarji, posveti za ravnatelje, strokovni seminarji idr. Teh se udeležujejo številni strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju iz zamejstva (Sternad 2016).

Pri pripravi učnega gradiva, tudi spletnega, je manjšinski jezik posebnost, ki je ne gre zanemariti (Grgič 2019). Gradiva, ki so na spletu na voljo za italijanske šole, ne pridejo v poštev zaradi razlike v učnem jeziku, gradiva, nastala v Sloveniji, pa le delno zaradi razlik v učnih načrtih. Potreba po spletnih gradivih je bila občutna in takoj so nastale *ad hoc* rešitve (npr. portal www.digitalnasola.it). Tudi mediji v

manjšinskem jeziku so okrepili svoje poslanstvo na tem področju in poskrbeli za dodatne namenske rubrike ali oddaje.

V nadaljevanju predstavljamo rezultate študije o tem, kako so se s poukom na daljavo soočile šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji in dvojezična šola v Špetru. Pri tem postavljamo v ospredje predvsem tiste izkušnje, ki odsevajo posebnosti slovenskih šol. Ugotoviti smo želeli, kakšne izkušnje s poukom na daljavo in kakšna stališča do takega pouka imajo učitelji in starši otrok, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji.

Metodologija

V prispevku uporabljamo podatke iz študije *Pouk na daljavo*, ki jo je SLORI izvedel v sodelovanju z Deželno komisijo za slovenske šole¹⁰ ob koncu šolskega leta 2019/20.¹¹ Omejili smo se zgolj na analizo odgovorov osnovnošolskih učiteljev in staršev otrok, ki so v šolskem letu 2019/20 obiskovali osnovno šolo s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji; ti odgovori nam pomagajo odgovoriti na v nadaljevanju zapisane raziskovalne hipoteze in vprašanja.

Raziskovalne hipoteze in vprašanja

Z ad hoc statistično obdelavo in analizo kvantitativnih podatkov smo preverjali dve hipotezi, in sicer:

- da so osnovnošolski učitelji imeli različne izkušnje s poukom na daljavo, in sicer glede na težave, oblike pouka na daljavo in učinkovitost teh oblik;
- da so neslovensko govoreči starši težave s poukom na daljavo občutili v večji meri kot slovensko govoreči starši.

Z analizo kvalitativnih podatkov smo iskali odgovore na naslednji vprašanji:

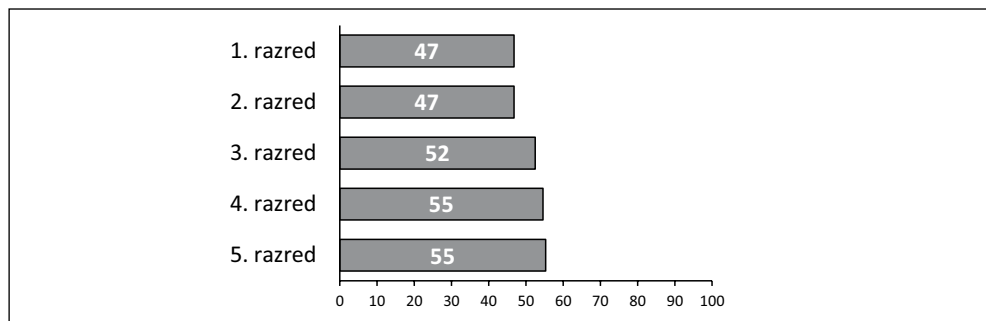
- S kakšnimi težavami in izzivi so se soočali učitelji in starši pri pouku na daljavo?
- Kaj bi po mnenju učiteljev in staršev bilo potrebno, da bi pouk na daljavo stekel uspešneje?

¹⁰Deželna komisija za slovenske šole deluje po zakonu 932/1973 ter jo sestavljajo šolniki in predstavniki krajevne uprave. Komisija izdaja mnenja o vseh vprašanjih, povezanih s slovensko šolo v Italiji (Bogatec 2020a).

¹¹Namen ankete je bil preveriti trenutno stanje in ugotoviti morebitne pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri pouku na daljavo v vrtec in šolah s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji. V anketi so sodelovali starši učencev osnovnih in prvostopenjskih srednjih šol, dijaki drugostopenjskih srednjih šol in pedagoški kader vseh stopenj šolanja. Anketni rezultati so na razpolago ravnateljstvom za interno rabo.

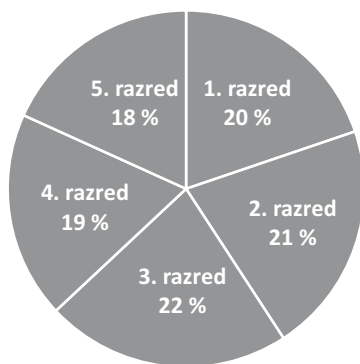
Vključeni v študijo

V študijo so bili vključeni učitelji in starši otrok, ki obiskujejo 1., 2., 3., 4. ali 5. razred osnovne šole. Zbiranje podatkov je potekalo maja in junija 2020. Maja so na spletni vprašalnik odgovarjali učitelji, junija pa starši osnovnošolcev. Ravnateljstva so povezavo do spletnega vprašalnika poslala vsem učiteljem in staršem. Povabilo je sprejelo 141 (64 %) od skupno 222¹² povabljenih učiteljev. Glede na razred, v katerem poučujejo, niha delež anketiranih med 47 % in 55 %.¹³

Graf 3: Razred, v katerem poučujejo anketirani osnovnošolski učitelji (v %, N = 141)

Spletni vprašalnik za starše je izpolnilo 577 (34 %) od skupno 1.675 povabljenih staršev.¹⁴ Ti so spletni vprašalnik lahko izpolnili v slovenskem ali italijanskem jeziku: 247 (43 %) vprašalnikov je bilo izpolnjenih v slovenščini in 330 (57 %) v italijanščini. Delež staršev glede na razred, ki ga obiskuje posamezen otrok, niha med 18 % in 22 %.¹⁵

Graf 4: Razred, ki ga obiskujejo otroci anketiranih staršev (N = 577)

¹²Podatek je posredoval Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu za Furlanijo - Julijsko krajino.

¹³Osnovnošolski učitelji lahko poučujejo v več razredih.

¹⁴Več kot tretjinski delež staršev, sodelujočih v anketi, je zadovoljiv, če upoštevamo, da je odziv na povabilo k izpolnjevanju spletnih vprašalnikov večinoma skromen in da so bile okoliščine v času, ko je potekala anketa, za družine izredno zahtevne. Sicer ne gre izključiti niti hipoteze, da so med neodzivnimi starši tudi taki, ki so že sodelovali v anketi kot učitelji in ponovnega vabila raje niso sprejeli. Večje število v italijanščini izpolnjenih vprašalnikov je povezano z jezikovnimi značilnostmi družin, iz katerih izhajajo osnovnošolski učenci, verjetno pa tudi z večjim nelagodjem in vrsto težav, s katerimi se neslovensko govoreči starši srečujejo pri pouku na daljavo zaradi nepoznavanja učnega jezika.

¹⁵Če so starši imeli več osnovnošolskih otrok, so izpolnili za vsakega en vprašalnik.

Zbiranje podatkov

Pripravili smo dva ločena spletna vprašalnika,¹⁶ enega namenjenega učiteljem, drugega staršem osnovnošolskih otrok. Spletni vprašalnik za učitelje je vseboval 19 vprašanj, za starše pa 13. Uporabili smo vprašanja zaprtega tipa z več izbirami, petstopenjsko ocenjevalno lestvico, Likertovo lestvico stališč in vprašanja odprtega tipa.

Vprašalnik za učitelje (PNOSU – Pouk na daljavo. Osnovna šola: učitelji)¹⁷

Pri vseh vprašanjih zaprtega tipa so anketirani v polje *drugo* oziroma *opombe* lahko dodali svoje odgovore. Učitelji so odgovarjali na vprašanja o vrsti in obsegu uporabe IKT in IKT-orodij pri različnih oblikah pouka na daljavo, učinkovitosti teh oblik pouka, težavah pri izvajanju učnih dejavnosti, pogostosti stika z učenci in pripravi dodatnega gradiva za učence, ki nimajo internetne povezave, oziroma za učence s specifičnimi učnimi težavami. Učinkovitost oblik pouka in obseg težav so učitelji ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici. Vprašalnik je vseboval dva ločena sklopa trditev o različnih vidikih izvajanja učnih dejavnosti na daljavo, pri katerih so učitelji morali navesti stopnjo strinjanja na Likertovi petstopenjski lestvici stališč. Pri dveh zaključnih odprtih vprašanjih so učitelji lahko navedli svoje potrebe za uspešno izvajanje pouka na daljavo in morebitne opombe, namige ali predloge.

Vprašalnik za starše (PDOSŠ – Pouk na daljavo. Osnovna šola: starši)¹⁸

Spletni vprašalnik za starše v slovenščini in italijanščini je zajemal 11 zaprtih in dve odprti vprašanji. Slovensko in neslovensko govoreče starše smo definirali na podlagi jezika, v katerem so odgovarjali na vprašalnik. Pri vseh zaprtih vprašanjih so anketirani lahko dopolnili odgovore v polju *drugo* oziroma *opombe*. Starši so odgovarjali na vprašanja o uporabi IKT-orodij, pogostosti in oblikah pomoči staršev, težavah otroka pri spremljanju učnih dejavnosti in pogostosti stika z učitelji. V dveh ločenih sklopih so bile navedene trditve o različnih vidikih pouka na daljavo, pri katerih so morali starši označiti stopnjo strinjanja na Likertovi petstopenjski lestvici stališč. Pri zaključnih odprtih vprašanjih pa so starši lahko navedli, kaj bi potrebovali za uspešno podporo otrokom pri pouku na daljavo in morebitne opombe, namige ali predloge.

V vprašalnikih nismo načrtovali navedbe imena šole in drugih osebnih podatkov anketiranja.

¹⁶Pri sestavi vprašalnikov sta sodelovala Maja Melinc Mlekuž (SLORI) in Tomaž Simčič (Deželna komisija za slovenske šole).

¹⁷V tem razdelku opisujemo vprašalnik, ki smo ga uporabili pri raziskovanju. Za potrebe priprave tega prispevka smo upoštevali zgolj nekatera vprašanja.

¹⁸V tem razdelku opisujemo vprašalnik, ki smo ga uporabili pri raziskovanju. Za potrebe priprave tega prispevka smo upoštevali zgolj nekatera vprašanja.

Obdelava podatkov

Statistično obdelavo kvantitativnih podatkov pri vprašanjih zaprtega tipa smo izvedli s programskim paketom SPSS. Uporabili smo osnovno deskriptivno statistiko in X^2 -preizkus hipoteze neodvisnosti. Kvalitativne podatke, ki smo jih pridobili z vprašanji odprtega tipa, smo uredili s transkripcijo in tematskim kodiranjem kod, pojmov in kategorij, kar nam je omogočilo ureditev pojmov po sorodnosti (oziroma povezanosti) in celovito analizo kvalitativnih podatkov.

V nadaljevanju bomo najprej predstavili rezultate kvantitativnega raziskovanja, nadalje pa bomo ob predstavitvi rezultatov kvalitativnega raziskovanja razvili še razpravo.

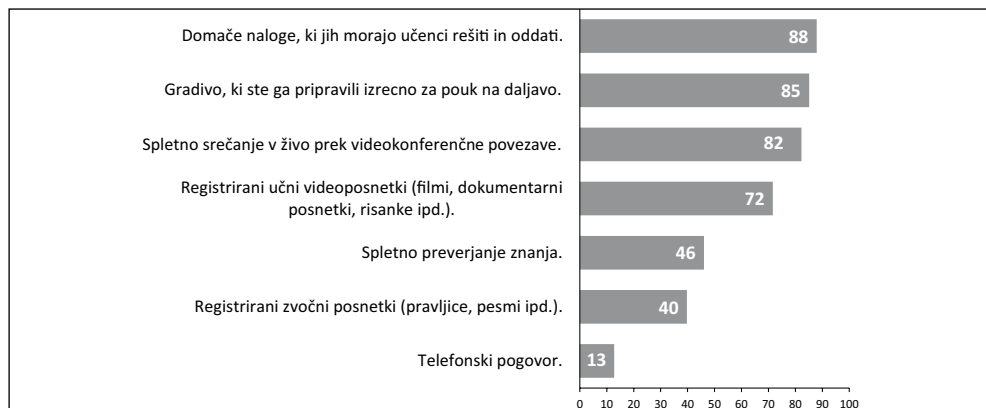
Rezultati in razprava

Izkušnje učiteljev z izvajanjem pouka med pandemijo bolezni covid-19 in njihova stališča

Da bi preverili postavljeni hipotezi in raziskovalni vprašanji, smo se pri analizi odgovorov v študiji *Pouk na daljavo* osredotočili na (a) vrste uvedenega pouka na daljavo in učinkovitost uvedenih oblik pouka ter (b) težave pri izvajanju učnih dejavnosti. Raziskali smo tudi (c) stališča učiteljev do pouka na daljavo.

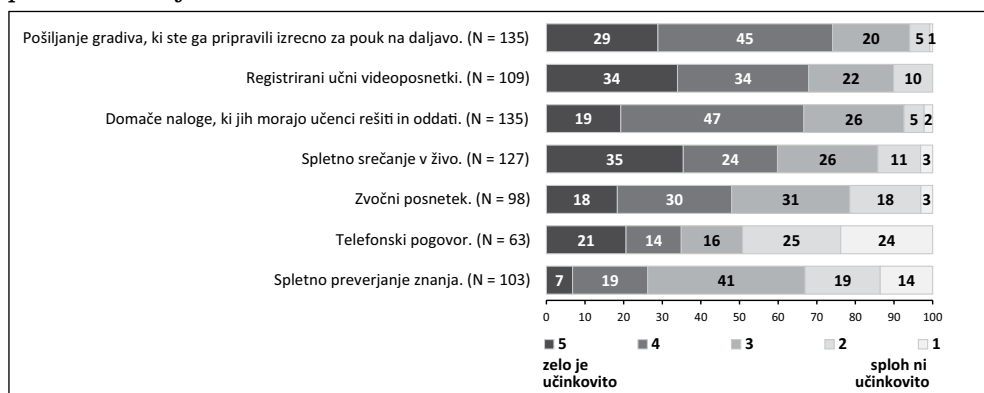
a) Izkušnje z izvedbo pouka in ocena učinkovitosti izvedbe

Učitelje smo vprašali, katere oblike pouka na daljavo so uvedli. Velika večina anketiranih je pošiljala učencem in dijakom domače naloge (88 %), uporabljala posebej pripravljeno gradivo (85 %) in vodila spletna srečanja v živo (82 %). Z vnaprej pripravljenimi učnimi videoposnetki so si pomagale skoraj tri četrtine (72 %) vprašanih, spletno preverjanje znanja pa je uvedla nekaj manj kot polovica (46 %). Dve petini (40 %) učiteljev sta pripravljali zvočne posnetke, medtem ko je bil telefonski pogovor manj razširjen (13 %).

Graf 5: Deleži učiteljev, ki uporabljajo navedene oblike pouka (v %, $N = 141$)

Na petstopenjski ocenjevalni lestvici¹⁹ so učitelji ocenili tudi učinkovitost uporabljenih oblik pouka. Posebej pripravljeno gradivo (74 %), registrirani²⁰ učni videoposnetki (68 %), domače naloge (66 %) in spletno srečanje v živo (59 %) so za dobršen del učiteljev učinkoviti, nekoristni pa le za nekatere vprašane (od 6 % do 14 %). Nižjo stopnjo učinkovitosti kaže raba zvočnih posnetkov, ki zadovoljuje skoraj polovico (48 %) učiteljev, dobre petine (21 %) pa ne prepriča. Telefonski pogovor je koristen za dobro tretjino (35 %) vprašanih, neučinkovit pa za skoraj polovico (49 %). Raznoliko, a manj izostreno oceno kaže spletno preverjanje znanja, ki mu veliko učinkovitost pripisuje 26 % učiteljev, majhno tretjina, srednjo oceno pa 41 % učiteljev.

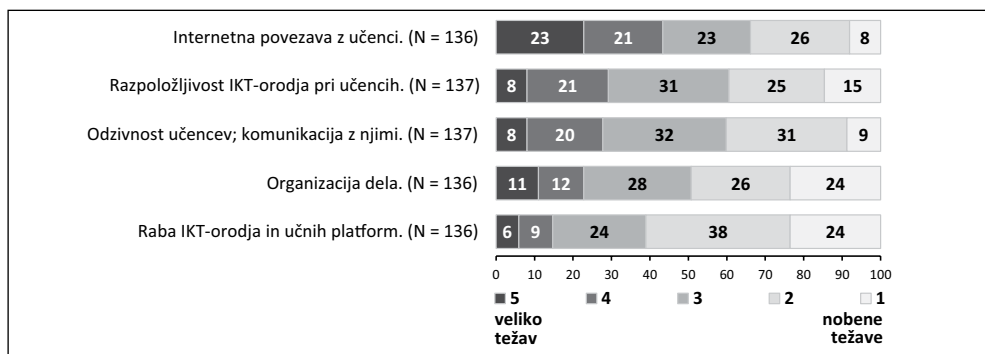
Graf 6: Razvrstitev odgovorov učiteljev o učinkovitosti uvedenih oblik pouka na daljavo (v %)

b) Težave pri izvajanju pouka na daljavo

S petstopenjsko ocenjevalno lestvico so učitelji ocenjevali še obseg težav, ki so jim jih v anketi navedeni vidiki povzročali pri izvajanju pouka na daljavo. Resne težave z internetno povezavo je imelo 44 % vprašanih, kar je največji delež odgovorov pri tej postavki, (skoraj) nobene pa dobra tretjina (34 %). Glede na opremljenost učencev z IKT-orodji se učitelji precej enakomerno razporejajo med tiste, ki so z njo imeli hude težave (29 %), srednje (31 %) in (skoraj) nobene težave (40 %). Zelo podobna je razporeditev odgovorov učiteljev o odzivnosti učencev: komunikacija z njimi je bila za 28 % vprašanih zelo težavna, za slabo tretjino (32 %) nekoliko manj, zelo malo oziroma nič težavna pa ni bila za preostalih 40 % vprašanih. Pri organizaciji dela so se učitelji boljše znašli: resne težave je imelo 23 % anketiranih, kakšno težavo 28 %, (skoraj) nobene pa kar polovica anketiranih. Najmanj preglavic je učiteljem povzročala raba IKT-orodij in učnih platform: velika večina (62 %) vprašanih je ta orodja uporabljala brez posebnih težav, slaba četrtina (24 %) je imela kakšno težavo, hude težave pa je imelo le 15 % učiteljev.

¹⁹V opisni analizi odgovorov na vprašanja z lestvico od 1 do 5 sta odgovora 1 in 2 oziroma 4 in 5 združena.

²⁰V vprašalniku smo za videoposnetke uporabili besedno zvezo »registrirani videoposnetki«, ker je uveljavljena v tem okolju in torej jasna za anketirance, vključene v študijo.

Graf 7: Razvrstitev odgovorov učiteljev o obsegu težav, s katerimi so se soočali med izvajanjem pouka na daljavo (v %)

c) Stališča do pouka na daljavo

V anketi smo navedli trditve o pouku na daljavo, na podlagi stopnje strinjanja z njimi pa smo ugotavljali, kakšni so občutki in mnenja osnovnošolskih učiteljev o različnih vidikih učenja v digitalnem okolju, pri čemer so vprašani stopnjo strinjanja označili na Likertovi petstopenjski lestvici stališč.

Med anketiranimi učitelji je zelo razširjeno prepričanje, da zahteva priprava pouka na daljavo zelo veliko časa (94 %) in veliko dodatnega dela (92 %).

Velika večina (84 %) tudi soglaša, da je ocenjevanje na daljavo težko popolnoma objektivno.

Večinski, čeprav nekoliko manj izrazit je delež anketiranih, ki sprejemajo pouk na daljavo kot lepo izkušnjo, a le v izrednih oziroma specifičnih situacijah (73 %), in cenijo sodelovanje s kolegi in kolegicami (71 %). S temi stališči se delno strinja približno šestina vprašanih (16 % oziroma 17 %), nasprotujejo pa jim le nekateri (11 % oziroma 12 %).

Med učitelji je tudi razširjena skrb, da učenci z učenjem na daljavo ne pridobijo zadostnega znanja. Resno zaskrbljeni sta dobri dve tretjini (68 %), med preostalimi je ta skrb manj izrazita (20 %) oziroma je (skoraj) ni (12 %).

Enak delež učiteljev (torej 68 %) meni, da povratne informacije staršev pomembno vplivajo na načrtovanje učnega procesa. Njihov vpliv je pri četrtini vprašanih manj poudarjen, pri preostalih (7 %) pa tega vpliva (skoraj) ni.

Rahlo nižjo stopnjo strinjanja smo zaznali pri trditvi, da je otrokom v obdobju pouka na daljavo upadla motiviranost za učenje. Z njo soglaša 62 % učiteljev, delno se jih z njo strinja skoraj četrtina (24 %), medtem ko preostali (14 %) znamenj upada motiviranosti ne zaznavajo.

Nekoliko bolj raznoliki so odgovori učiteljev pri naslednjih treh trditvah. Približno polovica vprašanih se v novi vlogi učitelja na daljavo dobro znajde (54 %), sprejema pouk na daljavo kot ustvarjalen izziv (53 %) in ocenjuje odziv staršev na pouk na daljavo kot pozitiven (53 %). Zmernejših v presoji je od 20 % do 29 % vprašanih, nasprotnega mnenja pa preostalih od 18 % do 27 %.

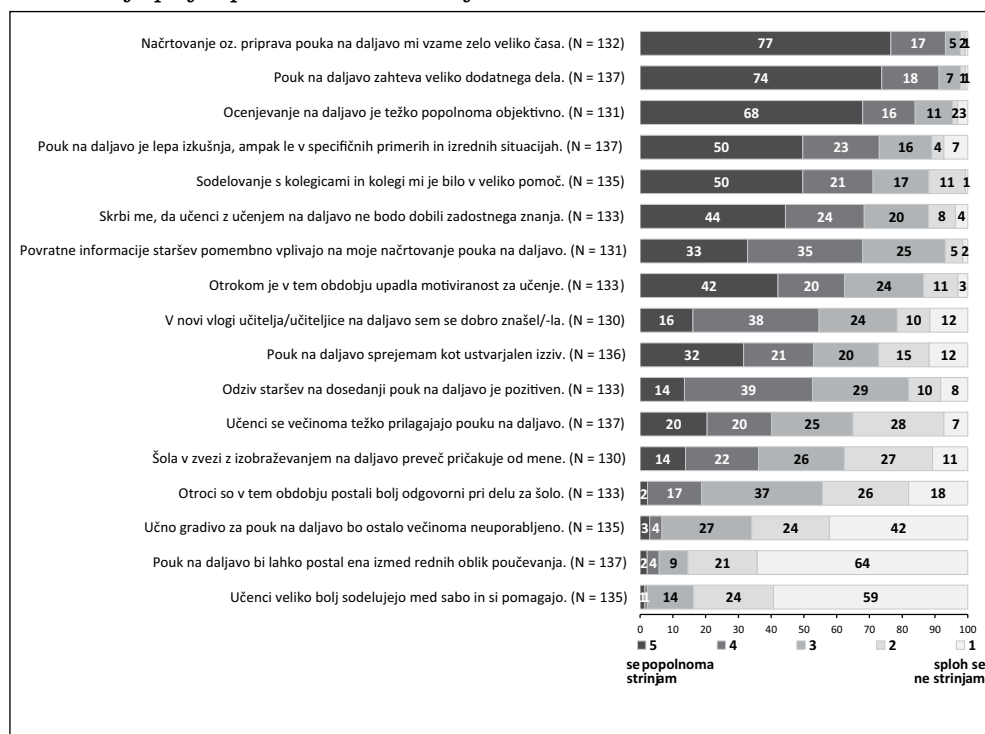
Najbolj enakomerno in s tem razpršeno se razvrščajo odgovori pri trditvi, da se učenci večinoma težko prilagajajo pouku na daljavo in da šola v zvezi s poukom na daljavo preveč pričakuje od učiteljev. Težave prilagajanja pri učencih in občutke pritiska s strani šole močno zaznava od 36 % do 40 % učiteljev, približno četrтина (od 25 % do 26 %) to doživlja v nekoliko manjši meri, medtem ko preostali (od 35 % do 38 %) teh občutkov (skoraj) nimajo.

S trditvijo, da so učenci v tem obdobju postali bolj odgovorni pri šolskem delu, se strinja le slaba petina (19 %) učiteljev. Največji delež vprašanih (44 %) s to trditvijo ne soglaša, medtem ko se preostali (37 %) le delno strinjajo oziroma menijo, da se to dogaja, a verjetno le pri nekaterih učencih.

Zelo redki (7 %) učitelji so prepričani, da bo učno gradivo, izdelano izrecno za pouk na daljavo, ostalo večinoma neuporabljeno. Dve tretjini (66 %) trdita ravno nasprotno, medtem ko bo dobra četrтина (27 %) vprašanih ustvarjeno gradivo uporabila le delno.

Le nekateri (6 %) učitelji bi pouk na daljavo sprejeli kot eno izmed rednih oblik poučevanja. Tej možnosti nasprotuje kar 85 % vprašanih, 9 % pa je ne izključuje povsem.

Da učenci veliko bolj sodelujejo med seboj in si pomagajo, potrjuje le peščica (2 %) učiteljev. Velika večina (83 %) teh sprememb ni opazila, občasne primere tesnejšega sodelovanja pa je opazilo le 14 % učiteljev.

Graf 8: Razvrstitev odgovorov učiteljev glede na stopnjo strinjanja s trditvami o izvajanju pouka na daljavo (v %)

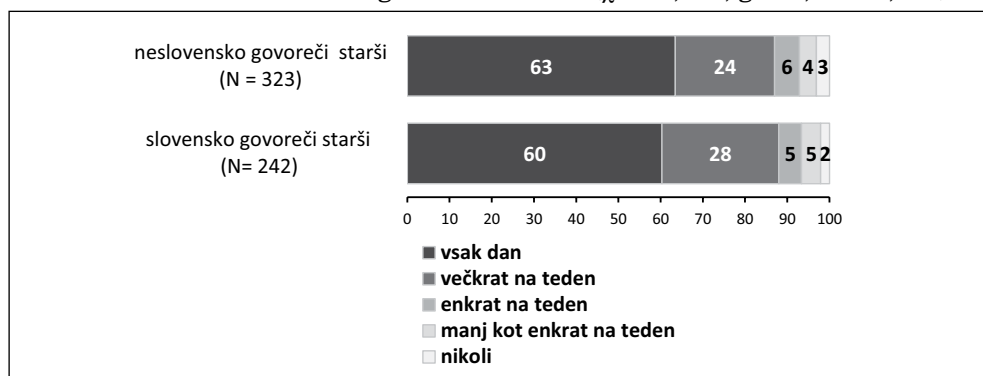
Izkušnje staršev z izvajanjem pouka med pandemijo bolezni covid-19 in njihova stališča

Da bi preverili postavljeni hipotezi in raziskovalni vprašanji, smo se pri analizi odgovorov osredotočili na vprašanja o (a) pogostosti pomoči, ki jo starši ponujajo otrokom pri spremljanju učnih dejavnosti, in obsegu pomoči, ki jo starši med poukom na daljavo zagotavljajo otroku v primerjavi s poukom v šoli. Nadalje smo analizirali (b) stališča staršev do izvajanja pouka na daljavo. Prikazani rezultati postavljajo v ospredje primerjavo med odgovori slovensko in neslovensko govorečih staršev.

a) Izkušnje z izvedbo pouka

Med poukom na daljavo je večina (od 60 do 63 %) anketiranih staršev pomagala otroku vsak dan, približno četrtina (od 24 do 28 %) mu je pomagala večkrat na teden, manj pogosto pa le desetina vprašanih. Zelo redki starši otroku niso pomagali (od 2 do 3 %).

Primerjava glede na jezik vprašalnika ne kaže statistično pomembnih razlik med slovensko in neslovensko govorečimi starši ($\chi^2 = 1,868$, $g = 4$, $P = 0,760$).²¹

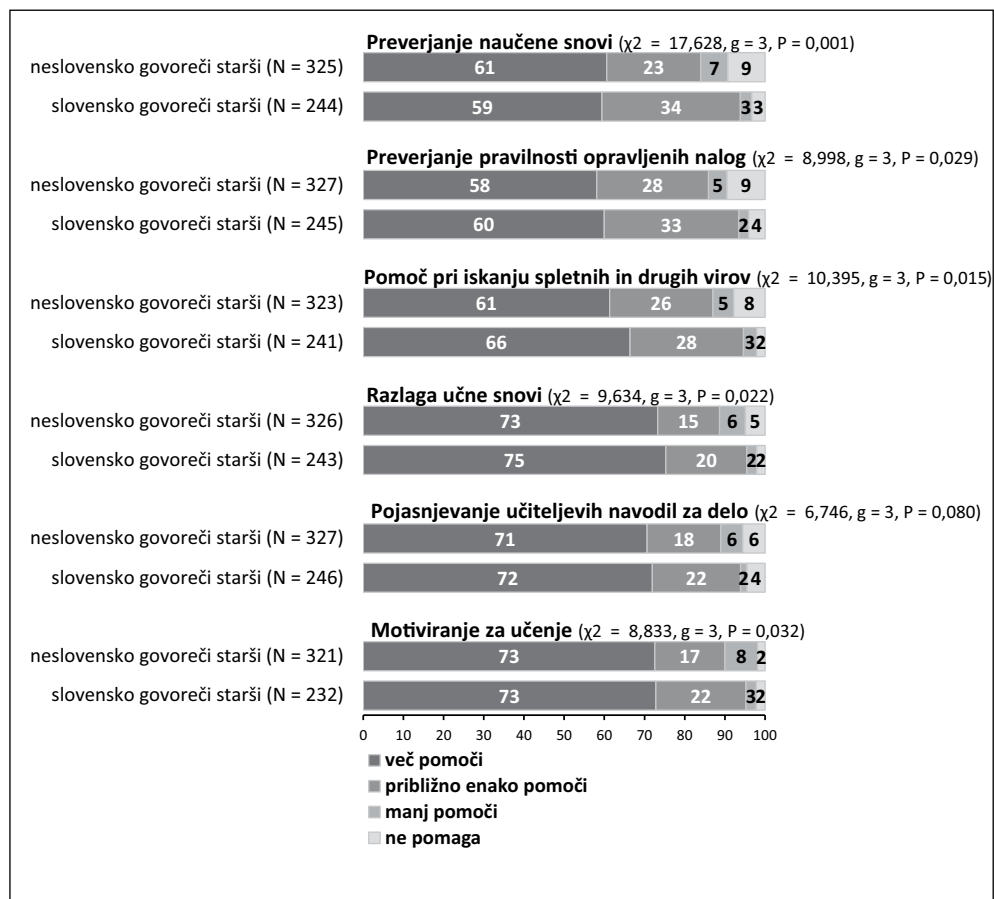
Graf 9: Pogostost pomoči pri pouku na daljavo pri neslovensko in slovensko govorečih starših (v %)

Dobršen del staršev je med poukom na daljavo otroku pomagal več kot med poukom v šoli. Delež teh staršev niha med 58 in 66 %, ko gre za preverjanje naučene snovi in pravilnosti opravljenih nalog ter iskanje spletnih in drugih virov, narašča in se giblje med 71 in 75 % v primeru razlaganja učne snovi, pojasnjevanja učiteljevih navodil in motiviranja za učenje. Razlike med slovensko in neslovensko govorečimi starši so minimalne.

Večje razlike izhajajo iz primerjave deležev staršev, ki so med poukom na daljavo otroku pomagali približno enako ali manj kot med poukom v šoli oziroma ki otroku ne pomagajo. Pri vseh oblikah pomoči je delež staršev, ki so otroka podpirali v enaki meri kot med poukom v šoli, večji med slovensko (od 20 do 34 %) kot med

²¹Statistično pomembnost razlik smo ugotavljali s testom hi-kvadrat ($p < 0,05$).

neslovensko govorečimi starši (od 15 do 28 %). Obratno kaže primerjava deležev staršev, ki so med poukom na daljavo otroku pomagali manj kot običajno: deleži so med neslovensko govorečimi starši večji (od 5 do 8 %) kot med slovensko govorečimi (od 2 do 3 %). Podobno izhaja iz primerjave skupin staršev, ki otroku ne pomagajo: pri vseh oblikah pomoči je teh staršev med neslovensko govorečimi več (5 in 9 %) kot med slovensko govorečimi (od 2 do 4 %), razen pri motiviranju za učenje, kjer sta deleža staršev enaka (2 %).

Graf 10: Pomoč neslovensko in slovensko govorečih staršev med poukom na daljavo v primerjavi s pomočjo med poukom v šoli (v %)

b) Stališča do pouka na daljavo

Stopnja strinjanja s trditvami o različnih vidikih digitalnega pouka postavlja v ospredje občutke in mnenja staršev o učnih dejavnostih na daljavo. Starši so stopnjo strinjanja označili na Likertovi petstopenjski lestvici stališč.

Med starši je zelo razširjena ugotovitev, da zahteva pomoč otroku pri učenju na daljavo veliko časa: tako razmišljajo dobre tri četrtine (76 %) vprašanih. Preostali se le deloma strinjajo (15 %) oziroma tej ugotovitvi nasprotujejo (9 %).

Kar nekaj staršev (približno dve tretjini) tudi skrbi, da otrok ne bo pridobil zadostnega znanja in da je njegova motiviranost za učenje upadla. Zmerno zaskrbljenih staršev je od 16 do 19 %, medtem ko od 13 do 17 % vprašanih teh skrbi (skoraj) nima.

Občutek, da v zvezi s poukom na daljavo šola preveč pričakuje od staršev, ima nekaj več kot polovica (54 %) vprašanih. Preostala skoraj polovica ta pritisk občuti v manjši meri (23 %) oziroma ga (skoraj) ne občuti (24 %).

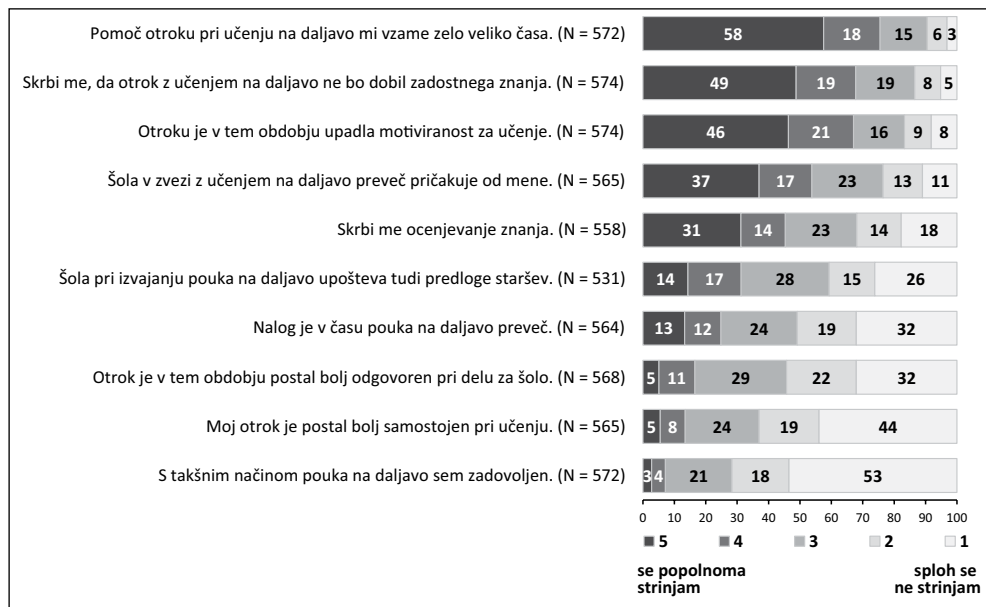
Nekoliko bolj raznoliki so odgovori staršev o ocenjevanju znanja: močno zaskrbljenih je 45 % vprašanih, nekoliko manj zaskrbljenih je 23 %, malo ali nič pa skoraj tretjina (32 %).

Odgovori pri trditvi, da šola pri izvajanju pouka na daljavo upošteva predloge staršev, se razvrščajo najbolj enakomerno: s trditvijo se strinja skoraj tretjina (31 %) vprašanih, kak pomislek jih ima 28 %, nasprotnega mnenja pa je največji delež staršev (41 %).

Ugotovitev, da je nalog preveč, potrjuje četrtina vprašanih in približno ravno toliko (24 %) jih z njo le delno soglaša. Večina oziroma dobra polovica (51 %) staršev pa meni, da otroci z nalogami niso preobremenjeni.

Da je otrok v tem obdobju postal bolj odgovoren in samostojen pri učenju, opažajo le nekateri starši (od 13 do 16 %). Pri nekaterih otrocih (od 24 do 29 %) so ti pozitivni znaki manj izraziti, pri veliki večini (od 54 do 63 %) otrok pa (skoraj) neopazni.

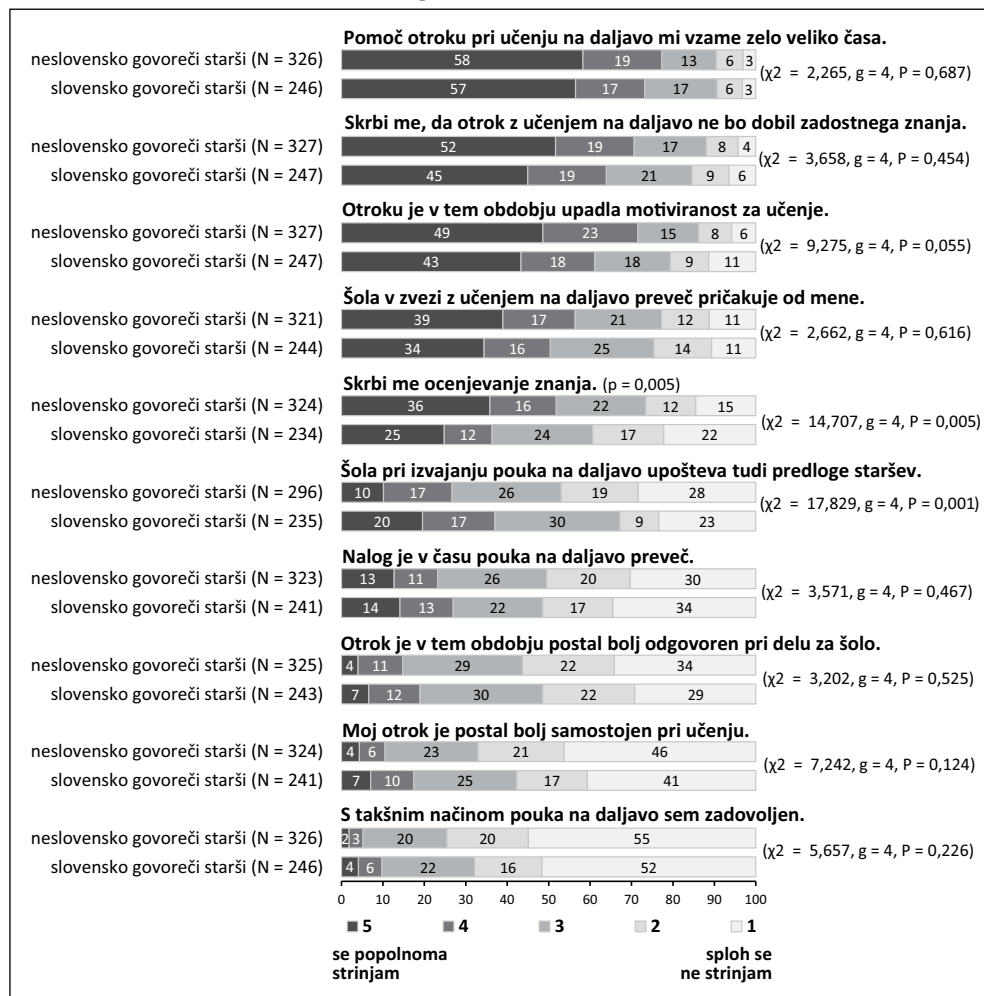
S poukom na daljavo so zadovoljni redki starši (7 %), dobra petina (21 %) ima mešane občutke, kar 71 % pa je nezadovoljnih.

Graf 11: Razvrstitev odgovorov staršev o stopnji strinjanja s trditvami o izvajanju pouka na daljavo (v %)

Primerjava zgornjih odgovorov glede na jezik vprašalnika razkriva dve statistično pomembni razliki: zaskrbljenih zaradi ocenjevanja znanja je med neslovensko govorečimi starši več kot med slovensko govorečimi; prepričanih, da šola pri izvajanju pouka na daljavo upošteva predloge staršev, pa je med neslovensko govorečimi starši manj.

Čeprav razlike iz preostalih primerjav niso statistično pomembne, ne gre prezreti podatka, da so pri vseh trditvah – razen pri ocenjevanju ustreznosti obsega nalog – stališča neslovensko govorečih staršev do pouka na daljavo bolj negativno naravnana kot stališča slovensko govorečih staršev.

Graf 12: Razvrstitev odgovorov staršev o stopnji strinjanja s trditvami o izvajanju pouka na daljavo glede na neslovensko in slovensko govoreče starše (v %)

Prvi poskus izobraževanja na daljavo: težave in izzivi

Dokaj velik, skoraj dvotretjinski delež sodelujočih osnovnošolskih učiteljev v študiji nakazuje na njihovo potrebo po seznanjanju s težavami, s katerimi so se soočali ob nenadni uvedbi pouka na daljavo, a tudi njihovo zavzemanje in prizadevanje za čim bolj nemoteno nadaljevanje vzgojno-izobraževalnih dejavnosti v povsem novih okoliščinah.

Izvajanje pouka na daljavo je v šolah s slovenskim in slovensko-italijanskim poukom v dobršni meri slonelo na pošiljanju pisnega didaktičnega gradiva in video-posnetkov ter izvajanju videokonferenc. Te oblike »digitalnega« pouka so se po mnenju anketiranih učiteljev izkazale za najučinkovitejše, zahtevale pa so veliko dodatnega dela in časovno daljše priprave. Učitelji so prepričani, da se bo vložen trud obrestoval, saj bo to učno gradivo primerno tudi po pouku na daljavo, torej ko se bo pouk ponovno odvijal v šoli. Za manj uporabna, ker sta manj funkcionalna, pa sta se izkazala telefonski pogovor in spletno preverjanje znanja. Slednje je pri učiteljih vzbudilo marsikateri dvom in pomislek. Ena izmed učiteljic je denimo odgovorila, da »sem celo med srečanjem v živo ugotovila, da mnogi starši učencem šepetajo odgovore« (odprta vprašanja PNOSU). Pomanjkanje kakršnekoli verodostojne povratne informacije je nedvomno povečalo zaskrbljenost učiteljev, da učenci ne bodo pridobili zadostnega znanja.

Ker je pouk na daljavo možno izvajati le ob delujoči internetni povezavi in uporabi digitalnih aplikacij, sta razpoložljivost in učinkovitost teh pripomočkov osnovni pogoj, da lahko pouk na daljavo sploh poteka oziroma da poteka v najboljših pogojih.

Ne čudi torej dejstvo, da so anketirani med izzivi pouka na daljavo prvenstveno navajali težave, ki jih povzročata slaba internetna povezava in neustreznost razpoložljive IKT-opreme, kar nedvomno odseva že omenjeno slabo stopnjo digitalizacije v Italiji (DESI 2018) in njeno nizko stopnjo tehnološke opremljenosti (ISTAT 2020) ter je tudi v skladu z ugotovitvami Ardizzoni idr. (2020), da je uspešnost pouka na daljavo odvisna tudi od tehnične opremljenosti učiteljev in učencev. Težave učiteljev so bile verjetno odvisne tudi od tehnološke opremljenosti posamezne šole in usklajenosti učiteljskega kadra pri iskanju učinkovitih digitalnih platform ter uporabnega spletnega didaktičnega gradiva.

Učitelji sprejemajo pouk na daljavo kot izhod v sili in zavračajo možnost, da bi tak pouk postal ena izmed rednih oblik poučevanja, kar so poudarili tudi pri odprtih vprašanjih (PNOSU). To zadržanost do pouka na daljavo lahko vsaj delno pripišemo nepripravljenosti oziroma temu, kar so poudarili Hodges idr. (2020), da v bistvu ni šlo za »pravi« pouk na daljavo, ki je sicer skrbno načrtovan.

V tem so si anketirani dokaj enotni, čeprav doživljajo novo poklicno izkušnjo tudi različno: nekateri se v novi vlogi učitelja znajdejo bolje kot drugi, nekateri sprejemajo pouk na daljavo kot izziv, drugi občutijo pritisk velikih pričakovanj s strani šole, različno pa ocenjujejo tudi težavnost prilagajanja učencev novemu načinu pouka. Raznolikost pogledov je verjetno odvisna od več dejavnikov, med katerimi morda izstopa pristop do izvajanja izobraževalnih dejavnosti na daljavo, ki lahko učitelja usmerja v iskanje in oblikovanje nekih novih pedagoških prijemov

in didaktičnih orodij ali pa ga omejuje na golo prenašanje običajnih in klasičnih učnih praks v digitalno okolje.

Med izzivi pouka na daljavo nekateri učitelji (poleg že navedenih tehničnih izzivov) navajajo pomanjkanje osebnega stika, fizične prisotnosti, topline in srčnosti, ki so za prvo triado osnovne šole še posebej pomembni (opombe pri vprašanjih in odprta vprašanja PNOSU), drugi pa v ospredje postavljajo predvsem to, da so se morali znajti, da niso dobili smernic in napotkov (opombe pri vprašanjih in odprta vprašanja PNOSU).

Na vprašanja o tem, kaj bi potrebovali, da bi lahko svoje učenke in učence v teh izrednih razmerah kar se da uspešno podprli pri pouku na daljavo, in kaj so doslej pogrešali (PNOSU), so učitelji poleg neposrednega stika z učenci naštevati tehnološke potrebe (boljšo internetno povezavo, aplikacije, ki jih ponujajo založbe) in potrebe po ustreznem usposabljanju učiteljev (za pouk na daljavo in razvoj digitalnih kompetenc). Eden izmed učiteljev opozarja, da bi takšno izobraževanje potrebovali tudi starši (PNOSU). Učitelji so med dejavniki, ki bi bili potrebni za boljšo izvedbo pouka na daljavo, omenili tudi potrebo po tesnejšem sodelovanju s starši, za katero so že Ardizzoni idr. (2020) ugotovili, da se je pri soočanju s pandemijo v Italiji nasploh izkazalo za zelo krhko.

Komentarji, ki se nanašajo na sodelovanje s starši, nadalje potrjujejo, da je pri pouku na daljavo sodelovanje staršev za učitelje ključnega pomena, saj je izvajanje pouka na daljavo v veliki meri odvisno od njihove vpletenosti in pomoči. Mnenja o odzivnosti staršev se razlikujejo, na kar verjetno vpliva siceršnja kakovost odnosa med šolo in starši, pa tudi možnosti, ki jih starši dejansko imajo glede na svoje družinske in delovne obveznosti ter znanje slovenskega jezika.

Tehnične težave so v ospredje postavljali tudi starši v opombah pri vprašanjih v zvezi s pomočjo pri učenju na daljavo (PDOSŠ). Opisujejo, da so otroci potrebovali največ pomoči prav za tiskanje in pošiljanje nalog učiteljem, za povezovanje na različnih platformah, ob težavah z računalnikom ali internetno povezavo (PDOSŠ).

V času zaprtja šol so starši pomagali otrokom večinoma vsak dan in v večjem obsegu, kot so jim pomagali takrat, ko so otroci obiskovali pouk v šoli. To potrjuje njihovo aktivno vlogo v procesih učenja in popolno vpetost v vzgojno-izobraževalno dejavnost na daljavo. Staršev, ki otrokom ne pomagajo oziroma jim pomagajo v manjšem obsegu kot običajno, je med neslovensko govorečimi starši več kot med slovensko govorečimi. Verjetno so potrebe otrok med izvajanjem učnih dejavnosti na daljavo večje in zahtevnejše ter jim starši brez znanja slovenščine ne (z)morejo biti kos. Gre za ugotovitev, ki je skrb zbujajoča predvsem v luči opozoril o povečevanju neenakosti zaradi pouka na daljavo (Soriano 2020), ki so se v tem primeru pojavljale prav na jezikovno-etnični meji: otroci neslovenskih staršev so imeli pri izobraževanju manj pomoči staršev in so bili zaradi tega v težjem položaju v primerjavi z otroki, katerih starši znajo slovensko. Ker so otroci neslovenskih staršev v šoli s slovenskim učnim jezikom že v osnovi v ranljivejšem položaju zaradi manjše izpostavljenosti slovenskemu jeziku in omejenih možnosti za njegovo rabo zunaj šole, so bojazni o domnevnem povečevanju neenakosti med učenci zaradi pouka na daljavo utemeljene.

Občutek nezadovoljstva je bil med starši dokaj razširjen in precejšnja je bila zaskrbljenost zaradi negativnih učinkov pouka na daljavo. Pri otrocih znakov

napredovanja niso zaznavali, saj so bili ti manj motivirani ter niso kazali večje samostojnosti in odgovornosti pri delu za šolo, kar je v starših vzbujalo bojazen, da bo njihovo znanje nezadostno in pomanjkljivo. Večja zaskrbljenost zaradi ocenjevanja znanja med neslovensko govorečimi starši pa izhaja verjetno iz njihovega nepoznavanja učnega jezika, ki tem staršem otežuje vpogled v otrokovo prizadevanje za šolo in presojo o tem.

Starši so si v zgornjih ugotovitvah precej enotni, medtem ko so nekatera njihova mnenja o izvajanju pouka na daljavo bolj raznolika, npr. ko gre za občutek prevelikih pričakovanj na strani šole, njeno upoštevanje predlogov staršev, ocenjevanje znanja in obseg nalog.

Neslovensko govoreči starši so bili bolj negativni do šole, češ da ne upošteva njihovih predlogov. Morda so pričakovali kakšno dodatno pomoč glede na to, da so nepredvideno in nenadoma ostali brez kakršnekoli obšolske pomoči, kot so popoldanske storitve dijaških domov.²² Tudi pri opombah k prvemu sklopu trditev o pouku na daljavo so navedli, da otrokom težko pomagajo pri vsebinskih vidikih in da so ti morali postati samostojnejši pri opravljanju nalog, da so jim pomagali starejši sorojenci ipd. Nekateri (neslovensko govoreči) starši so poudarili, da so njihovi otroci pred tem obiskovali šolo s celodnevним poukom ali bivali v dijaškem domu, kjer jim je nekdo pomagal pri nalogah in učenju. Z epidemijo je tako nanje padlo dvojno breme: jutranji pouk in popoldansko utrjevanje znanja.

Kar 64 % anketiranih staršev je odgovorilo na odprto vprašanje *Kaj bi potrebovali, da bi lahko svojega otroka v teh izrednih razmerah kar se da uspešno podprli pri pouku na daljavo in kaj ste pogrešali?* (PDOSŠ) Poleg že omenjenih tematik so starši tukaj omenili tudi potrebo po podpori neslovenskim staršem pri pouku na daljavo in potrebo po razlagi učiteljev v živo (prek videokonferenc), morda tudi zato, ker je za nekatere otroke edini stik s slovenščino prav v šoli. Drugi starši navajajo potrebe po boljši organizaciji pouka (glede uporabe gradiv in platform), boljši koordinaciji med učitelji ter krepitvi dialoga in sodelovanja med učitelji in starši, na kar so za italijanske šole opozorili že Ardizzoni idr. (2020).

Ob tem je treba poudariti, da je peščica staršev v opombah k zaprtim vprašanjem in pri odprtih vprašanjih navedla tudi pozitivne plati pouka na daljavo, in sicer predvsem izboljšanje računalniške pismenosti otrok in njihovo večjo samostojnost pri delu (PDOSŠ).

Sklep

Italija je bila prva zahodnoevropska država, ki se je popolnoma nepričakovano znašla v vrtincu epidemije. To je nedvomno pripomoglo k dejstvu, da je bil pouk na daljavo izpeljan popolnoma *ad hoc*, brez minimalne priprave.

Na podlagi opravljene študije lahko domnevamo, da je kriza razkrila številne družbene neenakosti in jih še poglobila. Otroci, ki so bili že prej računalniško pi-

²² Dijaška domova, ki delujeta v okviru slovenske narodne manjšine, ponujata tudi popoldansko varstvo in druge aktivnosti za osnovnošolske otroke.

smeni, katerih domovi so dobro tehnično opremljeni in so bili že prej samostojni pri učenju, so se bolje prilagodili in ustrezno razvijali. Več težav so imeli otroci, ki niso bili računalniško pismeni, katerih domača opremljenost z IKT je slaba in ki so pri učenju že prej potrebovali pomoč.

Pouk na daljavo je pokazal na številne pomanjkljivosti in neenakosti v izobraževalnem sistemu – od dostopa do interneta in računalnikov, ki so potrebni za poučevanje na daljavo, do potrebe po podpornem učnem okolju, da je učenje lahko uspešno, in neusposobljenosti učiteljev tako na področju IKT kot pri poučevanju na daljavo.

Posebnost manjšinskih šol je poučevanje (tudi) v manjšinskem jeziku in pouk na daljavo je še poudaril težave, s katerimi so se šole s slovenskim in dvojezičnim poukom v Italiji soočale že prej: pomanjkanje ustreznih učnih gradiv, knjig in digitalnih vsebin, vprašanje izpostavljenosti slovenskemu jeziku pri otrocih iz neslovensko govorečih družin in dileme pri komunikaciji s starši, ki ne znajo slovensko. Ti izzivi so se s poukom na daljavo izostrili in postali vse bolj očitni tudi staršem. S poukom na daljavo se je najbolj zmanjšala zmožnost učiteljev, da krepijo jezikovne veščine v slovenskem jeziku prav pri otrocih, ki so jezikovno najbolj šibki. Za te otroke je bil tri mesece edini stik s slovenščino prav virtualni pouk – prek videokonferenc, videoposnetkov in učnega gradiva v pisni obliki, starši pa jim pri tem pouku zaradi lastnega neznanja niso mogli pomagati.

Literatura in viri

- Ardizzoni, S., Bolognesi, I., Salinaro, M. in Scarpini, M. (2020). Didattica a distanza con le famiglie: l'esperienza di insegnanti e genitori, in Italia e in Cina, durante l'emergenza sanitaria 2020. Uno studio preliminare. V: A. Gigli (ur.). *Infanzia, famiglie, servizi educativi e scolastici nel Covid-19: Riflessioni pedagogiche sugli effetti del lockdown e della prima fase di riapertura*. Bologna: Centro di ricerche educative su infanzia e famiglia (CRIEF) - Alma Mater studiorum Università di Bologna, str. 71–79.
- Baloh, B. (2004). Seznanjanje s slovenščino v italijanskih vrtcih na narodnostno mešanem območju v Slovenski Istri. *Annales. Series historia et sociologia*, 14, št. 2, str. 337–342.
- Baloh, B. (2012). Razvijanje kurikulumu za medkulturno zavedanje in zgodnje učenje jezika v dvojezičnem okolju. Developing curriculum of intercultural awareness and early language learning in bilingual environment. V: M. Poznanovič Jezeršek (ur.). *Nacionalna konferenca Jeziki v izobraževanju. Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 299–311.
- Bogatec, N. (2012). *Projekt ŠOLA 2011. Narodnost v medgeneracijski perspektivi*. Trst: SLO-RI. Dostopno na: www.slori.org/wp-content/uploads/2019/03/predstavitev-2011-SLOV.pdf (pridobljeno 10. 9. 2020).
- Bogatec, N. (ur.). (2020a). *Slovene. The Slovene language in education in Italy, Regional dossiers series*, 3rd edition. Ljouwert/Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning. Dostopno na: [www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/slovene_in_italy_3rd.pdf](http://fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/slovene_in_italy_3rd.pdf) (pridobljeno 10. 9. 2020).

- Bogatec, N. (ur.). (2020b). *Analiza vpisov v vrte in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji v obdobju od šolskega leta 2000/01 do šolskega leta 2019/20*. Trst: SLORI. Dostopno na: www.slori.org/projekti/projekt-o-spremljanju-narodnostnih-in-jezikovnih-znacilnostih-solajoce-se-populacije-slovenskih-vrtecev-in-sol-v-trzaski-in-goriski-pokrajini-in-vecstopenjske-sole-s-slovensko-italijanskim-dvojezicnim (pridobljeno 10. 9. 2020).
- Bogatec, N. (2015). Šolanje v slovenskem jeziku v Italiji. *Razprave in gradivo. Revija za narodnostna vprašanja*, št. 74, str. 5–21.
- Bogatec, N. (2019). Izobraževanje v slovenskem jeziku v Italiji. *Koledar 2020*. Gorica: GMD, str. 299–307.
- Brezigar, S. (2013). Ali se jezikovna skupnost v Furlaniji Julijski krajini lahko širi? Poučevanje in učenje slovenščine med večinskim prebivalstvom kot perspektiva za dolgoročno ohranjanje manjšinskega jezika: zaključki = La comunità linguistica slovena nel Friuli Venezia Giulia si può ampliare? L'insegnamento e l'apprendimento dello sloveno tra popolazione di maggioranza come prospettiva per la conservazione a lungo termine della lingua di minoranza : conclusioni. V: D. Jagodic in Š. Čok (ur.). *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine*. Trst: Ciljno začasno združenje »Jezik-Lingua«, str. 97–119, 105–129.
- Brezigar, S. (2020). Slovene-medium and bilingual schools in Italy: towards a new paradigm? V: S. Bratož, A. Pirih in A. Kocbek (ur.). *Pathways to plurilingual education*. Koper: University of Primorska Press, str. 31–46.
- Brezigar, S. in Zver, S. (2019). Priprava učnih gradiv za poučevanje slovenščine v Furlaniji - Julijski krajini: študija primera in razvojne možnosti. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja*, št. 83, str. 51–66.
- Decreto del Presidente del Consiglio dei ministri del 11 marzo 2020*. (2020a). Dostopno na: <http://www.governo.it/sites/new.governo.it/files/DPCM4MARZO2020.pdf> (pridobljeno 7. 9. 2020).
- Decreto del Presidente del Consiglio dei ministri del 11 marzo 2020*. (2020b). Dostopno na: http://www.governo.it/sites/new.governo.it/files/DPCM_20200311.pdf (pridobljeno 7. 9. 2020).
- Desi - Indice di digitalizzazione dell'economia e della società (DESI), relazione nazionale sull'Italia per il 2018*. (2018). Dostopno na: https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-20/it-desi_2018-country-profile-lang_4AA6AC9F-0F0F-0F48-8D21A979E9D5A1B7_52348.pdf (pridobljeno 7. 9. 2020).
- Grgič, M. (2017). Italijansko-slovenski jezikovni stik med ideologijo in pragmatiko. *Jezik in slovstvo*, 62, št. 1, str. 89–98.
- Grgič, M. (2019). Manjšinski jeziki med Italijo in Slovenijo – zakaj potrebujemo čezmejno šolstvo? *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja*, št. 83, str. 35–50.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T. in Bond, A. (2020). *The difference between emergency remote teaching and on line teaching. Educase review*. Dostopno na: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning> (pridobljeno 7. 9. 2020).
- Istat – Spazi in casa e disponibilità di computer per bambini e ragazzi. (2020). *Statistiche today*, 6 aprile 2020. Dostopno na: <https://www.istat.it/it/files//2020/04/Spazi-casa-disponibilita-computer-ragazzi.pdf> (pridobljeno 7. 9. 2020).

- Melinc Mlekuž, M. (2019). Sporazumevalna zmožnost v šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja*, št. 83, str. 67–82.
- MIUR - Ministero dell'istruzione - Ministero dell'Università e della ricerca. (2020a). *Nota prot. 278 del 6 marzo 2020 - Particolari disposizioni applicative della direttiva del Ministro per la Pubblica Amministrazione del 25 febbraio 2020, n. 1 (Direttiva 1/2020), "Prime indicazioni in materia di contenimento e gestione dell'emergenza epidemiologica da COVID-2019 nelle pubbliche amministrazioni al di fuori delle aree di cui all'articolo 1 del decreto-legge 23 febbraio 2020, n. 6"*. Dostopno na: https://www.miur.gov.it/web/guest/viewasset/-/asset_publisher/JSNbzntsYmTr/document/id/2586222 (pridobljeno 7. 9. 2020).
- MIUR - Ministero dell'istruzione - Ministero dell'Università e della ricerca. (2020b). *Nota prot. 388 del 17 marzo 2020 - Prime indicazioni in materia di contenimento e gestione dell'emergenza epidemiologica da COVID-2019 nelle pubbliche amministrazioni al di fuori delle aree di cui all'articolo 1 del decreto-legge 23 febbraio 2020*. Dostopno na: <https://www.miur.gov.it/documents/20182/0/Nota+prot.+278+del+6+marzo+2020.pdf/89baad3a-55ff-da81-f5a4-01afd0a0f1d3?version=1.0&t=1583528222434> (pridobljeno 7. 9. 2020).
- Pertot, S. in Kotic, M. (2014). *Jeziki in identitete v precepu. Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Trst: SLORI.
- Schleicher, A. (2020). *The impact of COVID-19 on education insights from education at a Glance*. Paris: OECD.
- Severgnini, C. (2020, 31. 1.). Coronavirus: Primi due casi in Italia. *Corriere della Sera*. Dostopno na: https://www.corriere.it/cronache/20_gennaio_30/coronavirus-italia-corona-9d6dc436-4343-11ea-bdc8-faf1f56f19b7.shtml (pridobljeno 7. 9. 2020).
- Soriani, A. (2020). Nessuno (digitalmente) indietro? Le sfide di una scuola forzata alla non-presenza. V: A. Gigli (ur.). *Infanzia, famiglie, servizi educativi e scolastici nel Covid-19: Riflessioni pedagogiche sugli effetti del lockdown e della prima fase di riapertura*. Bologna: Centro di ricerche educative su infanzia e famiglia (CRIEF) - Alma Mater studiorum Università di Bologna, str. 31–35.
- Sternad, N. (2016). *Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje učiteljev osnovnih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem*. Diplomsko delo. Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta: Koper.
- Strani, P. (ur.). (2011). *Šola na obronkih slovenščine. Metodološki in didaktični vidiki poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika v Furlaniji Julijski krajini*. Trst: Državna Agencija za razvoj šolske avtonomije, Območna enota za Furlanijo Julijsko krajino.
- UNESCO – *Education: from disruption to recovery*. (2020). Dostopno na: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> (pridobljeno 7. 9. 2020).

Norina BOGATEC (Slovene Research Institute - SLORI, Italia)

Sara BREZIGAR (University of Primorska, Faculty of Education, Slovenia)

Maja MEZGEC (University of Primorska, Faculty of Education, Slovenia and Slovene Research Institute - SLORI, Italia)

DISTANCE TEACHING IN SLOVENIAN-MEDIUM AND SLOVENIAN-ITALIAN BILINGUAL PRIMARY SCHOOLS IN ITALY DURING THE COVID-19 EPIDEMIC

Abstract: With the outbreak of the coronavirus epidemic in the beginning on March, schools in the Italian Republic had to introduce distance learning almost overnight and continue with it until the end of the school year 2019/2020. Minority schools in Italy, in particular schools with Slovene as the language of instruction and the Slovene-Italian bilingual school in Špeter had to face this challenge. The paper presents the results of a study carried out by the Slovene Research Institute in Trieste an initiated by the Regional Commission for Slovene Schools in Italy among parents and teachers, on their experiences with distance learning, also because distance learning might continue or resume in the 2020/2021 school year. In the article, the authors explain that the implementation of distance learning has uncovered some new challenges faced by both teachers and students, especially in the field of teaching methods, technical equipment and computer literacy. Moreover, challenges that the Slovene-medium schools have been facing for a long time, have been exacerbated by the epidemic, such as, for example, linguistic challenges faced by non-Slovene speaking pupils and parents.

Keywords: Remote teaching, distance learning, Covid-19, Italy, Slovene-medium schools in Italy.

Email for correspondence: sara.brezigar@pef.upr.si